

Anadolu ozanlık geleneğinde Feyzullah Çınar'ın yeri ve müzikal mirası

The place of Feyzullah Çınar in the Anatolian minstrel tradition and his musical legacy

Canan Türker Gönül¹, Varol Çiçek², İrfan Karaduman²

¹ Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye.

² Ordu Üniversitesi, Ordu, Türkiye.

ÖZ

Ozanlık geleneği, Türklerin tarih sahnesine çıkışından itibaren var olan, yüzyıllar boyunca halk kültürünün bir parçası olarak yaşamış, köklü bir gelenektir. Bu geleneğin ortaya koyulması, korunması ve bugünlere ulaşması noktasında önemli rol üstlenen ozanlar, zaman içerisinde âşık adıyla anılmaya başlanmıştır. Genellikle saz eşliğinde şiirlerini ve türkülerini söyleyen âşıklar birçok konuyu eserlerinde işleyerek tarihe ışık tutmuşlardır. Geleneğin 20. yüzyıl temsilcileri arasında Âşık Feyzullah Çınar; kendi döneminin dilini, duygularını ve düşüncelerini dile getirmiş, halkın sesi olmuştur. Kendinden önceki ve kendi döneminde yaşayan âşıkların eserlerini seslendirerek nesilden nesile aktarılmasını sağlamıştır. Bu çalışma, Anadolu ozanlık geleneğinin 20. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden biri olan Feyzullah Çınar'ın sanatsal kimliğini, müzikal üretimlerini ve kültürel mirasını incelemeyi amaçlamaktadır. Alevi-Bektaşî inancının güçlü olduğu Sivas yöresinde yetişen Çınar hem geleneksel ozanlık kültürünü sürdürmüş hem de eserlerinde toplumsal sorunlara eleştirel bir bakış açısı getirmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak sanatçının şiirleri, plakları, konser kayıtları ve hakkında yazılan akademik kaynaklar incelenmiştir. Müzikal analiz ile Feyzullah Çınar'ın eserlerinde öne çıkan temalar, müzikal yapılar, icra teknikleri ve kültürel değerler belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, Çınar'ın sadece bir halk ozanı değil, aynı zamanda kültürel bir aktarıcı ve toplumsal bir eleştirmen olduğunu göstermektedir. Bu çalışma Feyzullah Çınar'ın hem Türk halk müziği hem de Anadolu kültürü üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak ve gelecek nesillere aktarmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: ozanlık geleneği, âşık, Feyzullah Çınar, kültürel miras, Türk halk müziği

ABSTRACT

The minstrelsy (Ozanlık) tradition is a deeply rooted cultural practice that has existed since the emergence of the Turks on the historical stage. It has lived on for centuries as an integral part of folk culture. The minstrels, who have played a significant role in forming, preserving, and transmitting this tradition to the present day, began to be referred to as "Âşık" over time. Typically accompanied by the saz, these poets and singers have addressed a wide range of topics in their works, shedding light on history. Among the prominent representatives of this tradition in the 20th century, Âşık Feyzullah Çınar expressed the language, emotions, and thoughts of his era and became the voice of the people. By performing the works of previous minstrels and those of his contemporaries, he contributed to transmitting these works from generation to generation. This study examines the artistic identity, musical productions, and cultural heritage of Feyzullah Çınar, one of the important representatives of the Anatolian minstrelsy tradition in the 20th century. Growing up in the Sivas region, where Alevi-Bektaşî beliefs are prominent, Çınar not only continued the traditional minstrel culture but also brought a

Varol Çiçek — varolcicek@odu.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 10.02.2025 — Kabul tarihi/Accepted: 27.03.2025 — Yayın tarihi/Published: 28.07.2025

Bu araştırma Canan Türker Gönül'ün Varol Çiçek danışmanlığında yürüttüğü "Anadolu ozanlık geleneği içerisinde Feyzullah Çınar'ın yeri ve besteleri üzerinde müzikal çözümleme" başlıklı yüksek lisans tezinin netnografik verilerinden üretilmiştir.

Telif hakkı © 2025 Yazar(lar). Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) altında dağıtılmıştır.

Copyright © 2025 The Author(s). This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

critical perspective to social issues in his works. The study utilizes qualitative research methods, particularly document analysis, to examine the artist's poems, records, concert recordings, and academic sources written about him. Through musical analysis, the themes, musical structures, performance techniques, and cultural values highlighted in Feyzullah Çınar's works have been identified. The findings show that Çınar was a folk poet, cultural transmitter, and social critic. This study is of great importance for better understanding Çınar's influence on Turkish folk music and Anatolian culture and for passing on his legacy to future generations.

Keywords: bardic tradition, minstrel, Feyzullah Çınar, cultural heritage, Turkish folk music

1. GİRİŞ

Anadolu ozanlık geleneği, Türk halk kültürünün en derin ve köklü sözlü ifade biçimlerinden biridir. Bu gelenek, sözlü şiir, müzik ve anlatı unsurlarını içeren yapısıyla, tarihsel süreç içerisinde halkın ortak hafızasını taşıyan ve kültürel kimliğini şekillendiren bir işlev üstlenmiştir (Elçin, 1986; Kaya, 2002). Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bu geleneksel yapı, İslamiyet'in kabulüyle birlikte "âşıklık" formuna evrilmiş, tasavvufî ve dini temalarla iç içe geçerek daha derin bir kültürel zemin kazanmıştır. Bir ülkenin zenginliği olarak kabul edilen ve nesilden nesile aktarılan eserler ile değerler, gelecek kuşaklar için korunması gereken unsurlar olarak görülür. Bu nedenle, tüm bu değerlerin bütünü "Kültürel Miras" olarak adlandırılır (Can, 2009). Türklerin Orta Asya'da yaşadıkları dönemden itibaren başlayan ozanlık geleneği tarihi boyunca farklı dönemleri kapsayarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden önce toplumda önemli bir etkiye sahip olan, büyü yapabilen, doğa olaylarını yorumlayan, hastalıkları tedavi eden, siyasi ve ruhani lider konumundaki kişiler; kam, baksı, şaman, oyun, ozan gibi isimlerle anılmıştır. Bu kişiler görevlerini icra etmelerinin yanı sıra müzik ve şiiri de beraberinde kullanmışlardır (Kaynar, 1996). Zaman içinde dinî perspektifler dönüştükçe sanatsal bir yönelmeye doğru adım atmışlardır. Süreç içerisinde derinleşen, yoğunlaşan ve ivmelenen ozanlık geleneği göç yolu ile diğer toplumlara da intikal etmiştir. Hem Avrupa'ya hem de Anadolu coğrafyasına taşınan gelenekte Asya'dan göç yolu ile giden ozanlar etkin bir rol oynamıştır (Yakıcı, 2009). Türkiye sınırlarında ozanlık geleneğinin görüldüğüne dair kaynaklarda Dede Korkut'un ilk sıralarda yer aldığı ve Dede Korkut ile ozanlıktan âşıklık geleneğine doğru bir geçiş süreci yaşandığı görülmektedir. Âşıklık geleneğine dönüşümde İslami unsurların etkisi büyüktür. Ayrıca bu dönemde ozan kavramından âşık kavramına doğru bir geçiş yaşanmıştır. İslam dini ile, ozanlık geleneğinden gelen büyücülük, şifacılık gibi vazifeler bırakılmıştır. İslamiyet ve tasavvufun etkisi görülmeye başlanmış, eserler bu minvalde şekillenmeye başlamıştır. Bu süreçte önemli bir yeri olan Ahmed Yesevî, kendi dergâhına bağlı dervişleri Anadolu'ya yerleştirmiş, Bektaşilik ve Mevlevilik tarikatlarının kurulmasında etkili olmuştur. Bu süreçlerden sonra Anadolu'da âşık tarzı edebiyatta Pir Sultan Abdal, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi önemli isimler yetişmiştir. Âşıklık geleneği tekke-tasavvuf edebiyatı, anonim halk edebiyatı ve âşık edebiyatı kaynaklarından beslenerek gelişim göstermeye ve bu süreci takiben birçok önemli âşık yetiştirmeye devam etmiştir. Karacaoğlu, Köroğlu, Âşık Ömer, Ruhsatî, Erzurumlu Emrah, Dadaloğlu, Sümmanî gibi önemli âşıklar yetişmiştir. 19. yüzyılda önemli bir noktaya taşınmış olan âşıklık edebiyatı divan edebiyatının etkisi ile gelenekten yavaş yavaş uzaklaşırken muhtevası da değişmeye başlamıştır. 20. yüzyıl dolaylarında ise artık gelenek yitirmeye yüz tutmuştur. Ozanlık ve âşıklık üzerine yapılan çalışmalar, büyük oranda klasik ve anonim figürlere odaklanmış; Karacaoğlu, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel gibi isimlerin eserleri detaylı biçimde incelenmiştir (Elçin, 1986). Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında hem geleneksel formu sürdüren hem de toplumsal-politik meseleleri müziğine taşıyan sanatçılar üzerine yapılan akademik incelemeler sınırlı kalmıştır.

Halk ozanı Feyzullah Çınar, âşıklık geleneği ile bağlantılı derin bir anlama ve etkiye sahip bir sanatçıdır. Eserlerinde özellikle toplumsal olayları dile getirmesiyle bu geleneğin toplumsal ve sanatsal işlevlerini güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Halkın sesi olmuş bir sanatçı olan Feyzullah Çınar; toplumun karşılaştığı zorlukları, yaşanmışlıkları, adaletsizlikleri cesur bir dil ile ifade ederek; bu yönüyle toplumsal sorunlara dikkat çeken ve halkın bilinçlenmesine katkı sağlayan bir işlevi yerine getirmiştir. Halk kültürü ve halk müziği geleneğinde önemli bir yere sahip ve bünyesinde çokça önemli âşık yetiştirmiş olan Sivas ilinde doğup büyüyen Feyzullah Çınar, aynı zamanda Alevi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve bu kültür çevresinde yetişmiştir Çınar'ın doğduğu Gürpınar köyü, Çamşılı yöresine bağlıdır. Çamşılı yöresi de birçok âşık yetiştirmiştir.

Âşıklık geleneği Alevi inancında özel bir yere sahipken, âşıklar bu geleneğin başlıca temsilcileri olarak öne çıkmıştır. Özellikle cem törenlerinde söyledikleri deyişler ve nefesler, inancın özünü bireyler arasında bir köprü kurmuştur.

Müziği seven bir ailede dünyaya gelen Feyzullah Çınar, babasının teşvikiyle küçük yaşlarda saz çalmaya başlamıştır. Sazlı- sözlü ev muhabbetlerinin sık olduğu bir ortamda yetişen Çınar, hem cem törenlerinde Alevi dedelerinin çalıp söylediği deyişlere kulak vererek hem de kendisinden önceki âşıkların eserlerini çalıp söyleyerek kendisini geliştirmiş, 14-15 yaşlarında iyi derecede bağlama çalıp türkü söyleyen bir âşık konumuna ulaşmıştır. İçinde doğup büyüdüğü Alevi kültürü ve öğretisine derinden bağlanmış, ilerleyen dönemlerde kişisel dünyasında ve eserlerinde bunu yaşatmaya devam etmiştir. Feyzullah Çınar âşıklık geleneğinde olduğu gibi kültürel kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendiren bir halk ozanı olmuştur. Türk halkının kültürel değerlerine, geleneklerine, kendi Alevi kimliğine ve doğup büyüdüğü coğrafyanın kültürüne derinden bağlı olan Çınar; halkın ortak hafızasını yaşatmış, toplumu bir arada tutan kültürel bağları pekiştirmiştir. Halk müziği ve şiirin birleşiminden doğan ve kendine özgü bir ifade ile sanatını icra eden Feyzullah Çınar, insanın içsel dünyasına dair derin düşüncelerini sadece edebî bir ifade aracı olarak değil, toplumsal eleştiri, kimlik ifadesi ve kültürel değerleri yaşatma aracı olarak kullanmıştır.

Gençlik yıllarında köyünden çıkıp İstanbul, Ankara gibi çeşitli illerde bulunan Çınar; kültürel kimliğini ve siyasi görüşünü ifade etmenin zor olduğu yıllarda dahi sanatsal özgünlüğünü koruma çabası içinde olmuştur. Dönemin siyasi ve toplumsal koşulları altında sanatını icra etmeye çalışmıştır. 1966 yılında ilk plağı olarak bilinen "Fazilet" ile iyi bir çıkış sağlayan Çınar, bu plak ile tanınmıştır. Sonraki yıllarda düzenlenen bir Hacı Bektâş-ı Veli anma programında sahneye çıkan Çınar, Macar Türkolog Prof. Dr. Irene Melikoff'un dikkatini çekmiş ve Melikoff tarafından Fransa'ya davet edilmiştir. Bu süreçle birlikte ozanın Avrupa yolculuğu başlamış, türkülerini ve kültürünü Avrupa'da da duyurma fırsatı yakalayarak evrensel âşık statüsüne ulaşmıştır.

Feyzullah Çınar'ın ozanlık geleneğindeki değeri, kısa ömrüne rağmen sanatıyla iz bırakmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmada Anadolu ozanlık geleneğinin temel özellikleri ve Feyzullah Çınar'ın bu geleneğe katkıları üzerinde durulacaktır. Feyzullah Çınar'ın hayatı ve eserlerinden yola çıkarak onun sanatsal kişiliğini ve Türk halk müziğine katkılarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Aynı zamanda bu çalışma; Çınar'ın mirasının yeni araştırmalara kaynak oluşturması ve Türk halk müziği alanındaki eksikliklerin giderilmesine katkı sunması açısından önem arz etmektedir. Feyzullah Çınar'ın yaşamı, sanatsal anlayışı ve eserlerinden yola çıkarak yapılan bu inceleme, Çınar'ın gelenek içindeki konumunu ve Türk halk müziğine yaptığı katkıları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anadolu'da Ozanlık Geleneği

Ozanlık geleneğinin kökenleri Orta Asya'da şekillenmeye başlamıştır. Bu dönemde "kam", "baksı" veya "ozan" olarak adlandırılan kişiler hem sosyal yaşantıda hem de dini törenlerde önemli roller üstlenmişlerdir. Kırgızların baksı, Yakutların oyun, Tonguzların şaman, Altay Türklerinin kam, Oğuz Türklerinin ise ozan ismiyle nitelendirdiği bu kişiler halk sanatçısı olarak bilinmektedirler (Erdener, 1992). Özellikle Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden önce toplumda çok etkin biçimde rol alan bu şahıslar; doğa üstü güçlere sahip olduğuna inanılan, büyü yapabilen, şifa veren, dini ritüelleri yönlendiren, kahramanlık hikayeleri anlatan, toplumsal olayları dile getiren bilge ve ruhani olduğuna inanılan kişilerdir. Törenlerde görevlerini müzik ve şiir eşliğinde yerine getirmişler, pipa ve kopuz gibi çalgılar kullanmışlardır (Düzenli, 2014). Sözlü kültür eseri olan ve doğaçlama olan bu eserler günümüze kadar ulaşamamıştır.

Zaman içinde bu gelenek kuvvetlenmiş, göç yoluyla diğer toplumlara da aktarılmış ve sanatsal bir çizgide ilerleme kaydetmiştir. Türklerin Orta Asya'dan Avrupa'ya göçü ile Avrupa ve Türkiye coğrafyasında da etkili olmuştur. Oğuz boyunun bir kısmının Anadolu'yu yurt edinmesi neticesinde 13. yüzyıldan sonra Türkiye'de ozanlık geleneği görülmeye başlamıştır. Burada Dede Korkut oldukça önemli bir yere sahiptir. Ozanlıktan âşık tarzına doğru bir değişimin görüldüğü kaynaklarda Dede Korkut ilk sıralardadır (Yakıcı, 2007, s. 40-42). Dede Korkut'un 12 hikâyeden oluşan kitabında Şamanizm ve İslami unsurların iç içe geçtiği görülmektedir. Türklerin İslam dinini kabulüyle birlikte, ozan kavramından âşık kavramına geçiş yaşanmıştır. Tasavvuf ve İslamiyet etkisi ile eserlerin içerikleri değişmeye ve yeniden şekillenmeye başlamıştır. Anadolu'da kurulan çeşitli tarikatlar aracılığıyla İslami etkiler daha çok hissedilmiştir. Bu süreç aynı zamanda Alevi-Bektaşî inancıyla birleşerek şekillenmiştir. Âşıklar saz eşliğinde nefes, deyiş, ilahi ve türküler söyleyerek halkın dini ve manevi duygularını beslemiş, bazen de toplumsal sorunları dile getirmiştir. 13. yüzyılda Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre; sonraki dönemlerde de Abdal Musa, Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram Veli gibi âşık edebiyatında önemli şahsiyetler yetişmiştir (Kaptan ve Yurduşen, 2014). Bektaşî edebiyatının gelişmesi ile tasavvufun etkisi ve halk edebiyatı geleneğiyle iç içe geçen şiirlerin içerikleri çeşitlenmeye başlamış; aşk, doğa, hoşgörü, insan

ilişkileri, toplumsal adalet gibi sosyal ve ahlaki içerikler şiirlerde yer almaya başlamıştır. Ozanlıktan âşıklığa geçiş sürecinden sonra 16. yüzyılda Karacaoğlu, Köroğlu, Çırpanlı, Öksüz Ali, Kerem Dede, Kul Mehmed gibi âşıklar görülmüştür. 17. yüzyılda Âşık Ömer, Katibî, Kayıkçı Kul Mustafa, Gevherî, Şahinoğlu, Kâtip Ali, Âşık Halil, Âşık Mehmed, Benli Ali gibi âşıklar, görülmüştür. Bu dönemde âşık şiiri zirveye ulaşmıştır. 18. yüzyıl âşık yetiştirme bakımından daha zayıf kalmış; Levnî, Kıymetî, Mecnunî gibi âşıklar yetişmiştir. 19. yüzyılda ise Seyrânî, Ruhsatî, Sümmanî, Muhibbî, Erzurumlu Emrah, Dadaloğlu gibi isimler yetişmiştir (Elçin, 1986). Büyük önem kazanan âşık edebiyatı divan edebiyatının etkisiyle önemini kaybetmeye başlamış, sonraki yüzyılda ise yavaş yavaş yitirilmiştir.

Tüm bu süreçler içerisinde ozanlar halk arasında geçmişten günümüze toplumsal, sanatsal ve kültürel alanda önemli rollere sahip olmuştur. Halk ozanlarının üstlendiği bu önemli rolleri kendi sanatında başarıyla temsil eden Feyzullah Çınar; halkın duygularını, düşüncelerini, toplumsal sorunları, inançlarını türkülerle dile getirerek halkın sesi olmuştur. Bağlama çalımındaki ustalığı ve eserleri yorumlama gücüyle Anadolu'nun zenginliğini yansıtmış, dinleyicilerin gönlünde derin izler bırakmıştır.

Feyzullah Çınar'ın Hayatı

Feyzullah Çınar'ın doğup büyüdüğü Sivas ili, hem âşık edebiyatının köklü bir geleneğe sahip olduğu hem de Alevi-Bektaşî kültürünün güçlü bir şekilde varlığını hissettirdiği bir bölge olarak dikkat çeker. Sivas ilinde halk, yaşadığı yöreye "İlbeyi, Emlek, Çamşihî" gibi isimler vermiştir. Çamşihî yöresi Divriği ilçesinin batısını içine alan bölgedir. Çamşihî yöresindeki köylerin tümü Alevî'dir (Kaya, 2002). Çamşihî'da Alevi nüfusunun fazla olması bu geleneğin devamlılığına büyük katkı sağlamıştır.

Çamşihî yöresindeki Çamoğa (Gürpınar) köyünde, 1937 yılında doğan Feyzullah Çınar, altı kardeşten ikinci çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Babasının adı Ali Haydar Çınar, annesi ise Altun Çınar'dır. Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Feyzullah Çınar, ilkokulu köylerinde bulunan okulda okumuştur. Babası Ali Haydar Çınar müziği seven ve ilgilenen biridir. Feyzullah Çınar'a küçük yaşta saz alarak onu saz çalmaya teşvik etmiştir (Kaya, 2002). Zaten evleri de sazlı-sözlü muhabbetlerin çokça yapıldığı bir evdir.

Küçük yaşta saz çalmaya başlayan Feyzullah Çınar; Pir Sultan Abdal, Seyrânî, Virânî, Kaygusuz Abdal, Harâbî, Hatayî gibi ozanları dinleyerek, onların eserlerini çalıp söylemiştir (Otyam, 1979, s. 5). Aynı zamanda cem törenlerinde de bulunan Feyzullah Çınar, dedelerin çaldığı deyişleri de öğrenmiş, derin bir Alevilik öğretisi de almıştır. 14-15 yaşlarında ise artık iyi derecede bağlama çalan ve türkü söyleyen bir âşık olmuştur. Maddî yetersizlikler sebebiyle öğrenimine devam edemeyen Çınar, 1950 yılında arkadaşı Hüseyin Gazi Metin ile İstanbul'a gitmiş ve burada çeşitli işlerde çalışmıştır (Karaduman, 2019). Türkülerini yavaş yavaş duyurmaya başlayan Çınar, Ankara'ya gelerek ilk evliliğini Nimet Hanım ile yapmıştır. Bu evlilikten iki çocuğu doğar. Sonraki yıllarda Nimet Hanım rahatsızlanarak vefat eder. Aradan bir süre geçtikten sonra Filiz Hanım ile ikinci evliliğini yapan Feyzullah Çınar'ın bu evlilikten de iki çocuğu dünyaya gelir.

Yaşamı boyunca geçim sıkıntısı çeken Çınar, iş aradığı bir dönemde Ankara Belediyesine temizlik işlerini yürütmek üzere işe girmiştir. 24 Ekim 1983'te ise temizlik işçisi olarak çalıştığı Kurtuluş Parkı'nda vefat etmiştir. Geriye koca bir müziksel miras ve şu sözleri bırakmıştır: "Benden söz açıldığında: Feyzullah Çınar, dünyaya, dünyanın güzelliklerine, bütün insanlara ve de o insanların güzel huylarına doymadan göçüp gitti diye duyuruda bulunursan yeter bana." (Minheti, 1990, s. 7).

Feyzullah Çınar'ın Müziği

Feyzullah Çınar'ın n önemli çalgısı kendi sazıdır. Albüm ve plak kayıtlarını genellikle sazı eşliğinde yapmış, nadiren mey ve klarnet gibi enstrümanlar kullanmıştır. Saz çalarken kullandığı teknikler, Türk halk müziğine özgü yöresel çalma biçimlerini içermekte olup, bağlama çalarken genellikle bozuk düzen ve kısa sap düzenini kullanmıştır. Ayrıca türkülerini söylerken bağlamasını susturmuş ve kendine özgü müzikal bir üslup oluşturmuştur. Eserlerinin büyük bir kısmı Hüseyinî makamında olup, diğer makamları da kullanmıştır. Farklı usûlleri de kullanarak zengin bir repertuvar oluşturmuştur. Usûl açısından bakıldığında ise en çok serbest zamanlı eseri bulunmaktadır. Tablo 1'de Feyzullah Çınar'a ait eserlerin makam ve usulleri gösterilmiştir.

Tablo 1*Feyzullah Çınar'a ait eserlerin makam ve usulleri*

Eser Adı	Makâmı	Usûlü
Abbas'ı Vuranlar Elbet Sürünür	Uşşak	Serbest
Abdal Musa'ya	Hüseynî	9 Zamanlı
Açamasın	Muhayyer	9 Zamanlı
Ağ Gülüm	Uşşak	Serbest
Ah Yetişmez Ahımıza	Hüseynî	5 Zamanlı
Aleviyiz Alevi	Uşşak	Serbest
Ali Ekber Mahmut Erdal Mahzuni'nin Fazileti	Hüseynî	2 Zamanlı
Ali'nin Düldülünü Bende Göreyim	Uşşak	4 Zamanlı
Ali İle Muhammed Aşkına	Hüseynî	Serbest
Ali Ül Mürteza	Hüseynî	2 Zamanlı
Allah Bizi Eşit Yaratmış	Uşşak	Serbest
Aman Ha Aman	Hüseynî	Saz Bölümü 5 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
Arıfsen Söz Yeter Sana	Hüseynî	Serbest
Atatürk'e Arzuhal	Uşşak	4 Zamanlı
Bahar Kokar Çocuklar	Hüseynî	2 Zamanlı
Bana Lanet	Hüseynî	7 Zamanlı
Battı Ha Battı	Uşşak	10 Zamanlı
Bayrağını Al Eline	Uşşak	7 Zamanlı
Bektaşilik Kolay Zannetme	Uşşak	Karma
Ben Bu Aşkın Çilesini	Hüseynî	Serbest
Ben Ölüm Acısını Gördüm Geçirdim	Muhayyer	Serbest
Bir Ağyara Gönül Verdim	Uşşak	2 Zamanlı
Bir Dem Divanında Dursam Ya Ali	Hüseynî	10 Zamanlı
Bir Zaman Dünyaya	Karcıgar	5 Zamanlı
Bizim Türkiye	Uşşak	7 Zamanlı
Bu mu Köylü Efendimiz	Hüseynî	2 Zamanlı
Bu Nasıl Gurbettir	Uşşak	Serbest
Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez	Hüseynî	5 Zamanlı
Çamşih'i'na Vardım	Uşşak	Serbest
Çek Gidelim Arabacı	Muhayyer	Serbest
Dağdan İnme Adam Azgını	Uşşak	10 Zamanlı
Dağlar Merhaba	Hüseynî	Saz Bölümü 2 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
Daha Sorar Mısın	Hüseynî	Serbest
Deli Divane Misin	Uşşak	Serbest
Deli Gönül Çok Açılıp Şad Olma	Hüseynî	Serbest

Deli Gönül	Hüseyinî	Saz Bölümü 7 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
Derimizi Yüzer Vallah	Hüseyinî	Serbest
Dilber	Uşşak	9 ve 7 Zamanlı
Doğu'ya Bakın Doğu'ya	Hüseyinî	9 Zamanlı
Doldur Meyhaneci	Uşşak	5 Zamanlı
Dost Yüzünü	Uşşak	2 Zamanlı
Döşeğimiz Hasır Bizim	Hüseyinî	Serbest
Dur Diyorum	Hüseyinî	4 Zamanlı
Duyan Duyana	Hüseyinî	4 Zamanlı
Dünya Bizim Ne'miz Olur	Uşşak	12 Zamanlı
Düşün Ehl-i Beyti	Hüzzam	Serbest
Ecevit'e Gel	Hüseyinî	8 Zamanlı
Ecevit'in Zaferidir	Uşşak	2 Zamanlı
Edebinle Otur Yahut Burdan Kalk	Muhayyer	7 Zamanlı
Eğer Şeriattan Haber Sorarsan	Uşşak	4 Zamanlı
Ela Gözlü Şahımdan	Uşşak	10 Zamanlı
Enbiya İçinde	Hüseyinî	Serbest
Esmerim	Hüseyinî	Serbest
Etmeli Değil	Uşşak	2 Zamanlı
Fakirim Halimden Kimse Sormuyor	Hüseyinî	Serbest
Fakir Halkın Kalkınması	Hüseyinî	7 Zamanlı
Fazilet	Hüseyinî	Serbest
Felek Bizi Attı Gurbet Ellere	Hüseyinî	4 Zamanlı
Felek İle Şu Cihanı	Uşşak	Serbest
Gam Elinden	Hüseyinî	10 Zamanlı
Geldim Şu Âlemi	Hüseyinî	10 Zamanlı
Gelemem	Uşşak	Serbest
Gelin Canlar Bir Olalım	Hüseyinî	8 Zamanlı
Gerekmez	Muhayyer	Saz Bölümü 7 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
Girdab-ı Mihnette	Muhayyer	Serbest
Gönlüm Yastadır	Hüseyinî	Serbest
Gönül	Hüseyinî	4 Zamanlı
Göremez Oldum	Hüseyinî	5 Zamanlı
Gurbet Neylesin	Hüseyinî	Serbest
Güzelsin Güzel	Hüseyinî	Serbest
Hacı Bektaş	Hüseyinî	4 Zamanlı
Hakka Ermiş Nice Mestaneler Var	Hüseyinî	7 Zamanlı
Hele Ulaş'a	Uşşak	Serbest

Hicran Döşeği	Hüseyinî	4 Zamanlı
Hilebaz Diyorlar	Hüseyinî	4 Zamanlı
Hoca	Hüseyinî	4 Zamanlı
Hocam	Karcıgar	10 Zamanlı
Hürriyet Şarkısı	Hüseyinî	5 Zamanlı
İki Kuş Gördüm Yuvada	Uşşak	8 Zamanlı
İnsanız Biz	Hüseyinî	Saz Bölümü 4 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
İntizar	Uşşak	Serbest
Karaoğlan	Uşşak	4 Zamanlı
Karşı Durulacak	Hüseyinî	4 Zamanlı
Kerbela Çölleri	Hüseyinî	9 Zamanlı
Kerbela'da Uçan Dertli Turnalar	Hüseyinî	Serbest
Kerbela'nın Yazıları	Hüseyinî	4 Zamanlı
Kerrar Aşkına	Uşşak	Saz Bölümü 4 Zamanlı-Söz Bölümü 9 Zamanlı
Kıbrıs	Uşşak	4 Zamanlı
Kıbrıs Marşı	Uşşak	2 Zamanlı
Kimse Bana Yaran Olmaz	Hüseyinî	2 Zamanlı
Kınamayın Beni Hakkı Sevenler Adlı Eserin	Karcıgar	Saz Bölümü 5 Zamanlı-Söz Bölümü İlk Mısrada Serbest, Diğer Mısralarda 5 Zamanlı
Kırat Semahı	Hüseyinî	5, 9 ve 2 Zamanlı
Kırmızı Meleke	Uşşak	4 Zamanlı
Kızılbaş mı Karabaş mı	Uşşak	Karma
Kızım Zeynep	Uşşak	Serbest
Kudret Kandilinde Pünhan Alidir	Hüseyinî	4 Zamanlı
Kurun Artık Hükumeti	Uşşak	4 Zamanlı
Kuzular	Hüseyinî	6 Zamanlı
Lanet Yezid'e Duaz İmam	Hüseyinî	7 Zamanlı
Maraş'a Ağıt	Hüseyinî	Serbest
Medet	Muhayyer	2 Zamanlı
Mehmet Yurdu Hele Hele	Karcıgar	İlk Kita Serbest- İkinci Kita 10 Zamanlı
Memo Dayı	Uşşak	4 Zamanlı
Meydanda Mürşit Yok	Hüseyinî	7 Zamanlı
Mezar Olur Çöl Bize	Hüseyinî	Serbest
Mezhebenden Sual Olursa	Uşşak	Karma
Minnet Eylemem	Hüseyinî	7 Zamanlı
Muhammet Ali'dir	Hüseyinî	9 Zamanlı
Muharrem Orucu	Muhayyer	10 Zamanlı
Muharremde Ağlar Sazım	Hüseyinî	2 Zamanlı

Ne Bir Anlayan Var	Hüseyinî	4 Zamanlı
Ne Fakirlik Kalktı Ne Çile Kalktı	Hüseyinî	4 Zamanlı
Ne Güzel	Uşşak	5 Zamanlı
Ne Sen Beni Unut	Hüseyinî	Serbest
Neme Güleyim	Uşşak	Serbest
Nic'oldu	Hüseyinî	2 Zamanlı
Olsa Gerek	Hüseyinî	4 Zamanlı
On İki İmamın Tuttum Yolunu	Uşşak	5 Zamanlı
Osman Dağlı'nın Mahzunî'ye Sitemi	Hüseyinî	10 Zamanlı
Oy Deniz Karadeniz	Hüseyinî	Serbest
Oy Felek	Hüseyinî	4 Zamanlı
Özgürlüğün Kutsal Tacı	Hüseyinî	10 Zamanlı
Parça Parça	Hüseyinî	4 Zamanlı
Pirim Pir Sultan	Hüseyinî	4 Zamanlı
Salma Dil Gemisin	Hüseyinî	2 Zamanlı
Sarhoş	Hüseyinî	2 Zamanlı
Siyah Saçlarında Hatem Yüzlerin	Hüseyinî	4 Zamanlı
Sofu Al Fetvayı Başına Çal	Uşşak	Serbest
Su Diye	Hüseyinî	4 Zamanlı
Su İçmeden Şehit Olan Hüseyin	Hüseyinî	2 Zamanlı
Sus Diyorlar	Hüseyinî	2 Zamanlı
Sürünesin	Hüseyinî	2 Zamanlı
Şah Hüseyin	Saba	Serbest
Şah Hüseyin Elveda	Hüseyinî	Serbest
Şaha Giderim	Hüseyinî	5 Zamanlı
Şah-ı Merdan Coşa Geldi	Hicaz	Serbest
Şehid-i Kerbela Geldi	Hüseyinî	7 Zamanlı
Şeytandan Şefaât Olmaz	Hüseyinî	5 ve 9 Zamanlı
Şu Âleme Bir Nur Doğdu	Gerdaniye	2 Zamanlı
Şu Kanlı Zalımın Ettiği İşler	Hüseyinî	5 Zamanlı
Tez Gel	Hüseyinî	Serbest
Türk Ordusunun Kıbrıs'a Çıkışı	Uşşak	10 Zamanlı
Türk Silahlı Kuvvetleri	Uşşak	4 Zamanlı
Uyuma Vatandaş	Hüseyinî	7 Zamanlı
Vaiz	Hüseyinî	Saz Bölümü 4 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest
Var Mıdır	Uşşak	Serbest
Veysel'e Ağıt	Hüseyinî	4 Zamanlı
Ya Ali	Uşşak	Serbest

Ya Hızır	Hüseyinî	2 Zamanlı
Yar Cefasıdır	Hüseyinî	4 Zamanlı
Yavaşça	Hüseyinî	7 Zamanlı
Yaz Gelip	Hüseyinî	5 Zamanlı
Yılmaz Yılmaz	Hüseyinî	2 Zamanlı
Yirmi Dört Ayar Aleviyim	Hüseyinî	4 Zamanlı
Yirminci Asırda	Uşşak	2 Zamanlı
Yitirdim Yavrumu Çay Kenarında	Uşşak	Serbest
Yol Üstünde Mezarım Var	Uşşak	Serbest
Zar Ağlar	Hüseyinî	Saz Bölümü 2 Zamanlı-Söz Bölümü Serbest

Tablo 2’de ise eserlerde kullanılan makam ve usullerin toplam sayıları gösterilmiştir.

Tablo 2

Feyzullah Çınar’a ait eserlerin makam ve usulleri toplamı

Kullanılan Makâm	Makâmların Kullanım Sayısı
Hüseyinî	150
Karcığâr	5
Hicaz	1
Sabâ	1
Hüzzam	1
TOPLAM	158
Kullanılan Usûl	Usûllerin Kullanım Sayısı
Serbest	47
4	29
2	21
10	13
5	11
7	10
Karma Usûl	10
Sadece Sözel Bölmesi Serbest	6
9	5
8	3
6	1
12	1
15	1
TOPLAM	158

Tablo 3'te Feyzullah Çınar'a ait eserlerin hangi konularda olduğunu gösteren tabloya yer verilmiştir.

Tablo 3

Feyzullah Çınar'a ait eserlerin konusu

Türkülerde İşlenen Konu	Konu Sayısı
Alevîlik	25
Toplumsal düzen bozukluğu	19
Genel konular	17
Kerbelâ olayı	16
Sevgiliye duyulan aşk	16
Nasihât	12
Feleğe sitem	11
Alevî büyüklerine sevgi	9
Kıbrıs	8
Dini kullananlara karşı	6
Hasret	5
Siyâsî	4
Ecevit sevgisi	3
On iki imâm	2
Ağıt	2
Atatürk sevgisi	1
Peygambere övgü	1
Çocuk sevgisi	1
TOPLAM	158

Tablo 4'te Feyzullah Çınar'a ait mersiyeler gösterilmiştir.

Tablo 4

Feyzullah Çınar'a ait mersiyeler

FEYZULLAH ÇINAR'IN MERSİYELERİ
MUHARREMDE AĞLAR SAZIM
İMAM HÜSEYİN'İN KANI NİC'OLDU
SU İÇMEDEN ŞEHİT OLAN HÜSEYİN
AH YETİŞMEZ AHIMIZA
ALİ İLE MUHAMMED AŞKINA
DELİ GÖNÜL ÇOK AÇILIP ŞAD OLMA
KERBELA'DA UÇAN DERTLİ TURNALAR
ŞAH HÜSEYİN
KIZIM ZEYNEP
ŞAH HÜSEYİN ELVEDA
ABBASI VURAN ELBET SÜRÜNÜR

ŞEHİD-İ KERBELA GELD

SU DİYE

KERBELA ÇÖLLER

KERBELA'NIN YAZILARI

LANET YEZİD'E DUAZ İMAM

DÜŞÜN EHL-İ BEYTİ

TOPLAM: 17

Feyzullah Çınar'ın türküleri 1950'li yıllarda duyulmaya başlanmıştır. İlk kez Divriği'li ozanlar tarafından organize edilen bir konserde seyirci karşısına çıkan Çınar, şu dizeleri söylemiştir:

Kara kara çarşafı giymeden
Hâkimlerimiz kadı olmadan
Sarıklı cübbeli yobaz gelmeden
Gel mavi gözlüm, gel Atatürk'üm gel
Gel mavi gözlüm, gel Atatürk'üm gel
Her bir yandan hu sesleri geliyor
İlkelerin birer birer ölüyor
Cumhuriyet elden çıktı gidiyor
Gel mavi gözlüm, gel Atatürk'üm gel
Gel mavi gözlüm, gel Atatürk'üm gel (Ergün, 2007, s. 15-16)

1966 yılında çıkardığı "Fazilet" isimli plak çalışması yüksek satış rakamları ile Feyzullah Çınar'ın geniş kitlelerce tanınmasında etkili olmuştur (Yalçın, 1994). Çınar'ın evinde çekilen bir video kaydında kendisi ilk plak çalışmasının "Merhaba" isimli bir çalışma olduğunu ifade etmiştir fakat Fazilet plağı ilk olarak bilinmektedir.

1968 yılında Feyzullah Çınar'ın sahne aldığı Hacı Bektâş-ı Veli anma etkinliklerine Paris Üniversitesi'nden gelen Macar Türkolog Prof. Dr. Irene Melikoff da katılmıştır. "Sen Allah'ın Arslanısın yâ Ali!" nefesini seslendirmesini rica eden Melikoff'a "Yâ Ali, Allah'ın kendisidir!" diye cevap veren Feyzullah Çınar "Men Ali'den Gayrı Tanrı Bilmezem!" nefesini okumuştur (Melikoff, 2022, s. 17-18). Çınar'ın okuduğu eserlerden çok etkilenen Melikoff, kendisini Paris'e davet etmiştir. Artık türkülerini ve kültürünü Avrupa'da da duyuracak olan ozan bu anısını şöyle anlatmaktadır:

"Bir aralık İstanbul'da sanırım 1968'de, Spor ve Sergi Sarayı'nda, Hacı Bektaş'ı anma gecesi yapılmıştı, çok sanatçı katılmıştı. Orada Fransız Türkoloğu Madam Melikoff da varmış, dikkatini çekmişim onca kişi arasında, benimle görüşmek istedi, görüştük ve Fransa'ya davet etti, gittim. Fransa'da devamlı kalmadık, Bern, Basel, Paris, Strazburg, Bonn, Doğu Berlin, Batı Berlin ve başka kentlerde. Profesör Melikoff ile konferanslar verdik. Konu, Alevilikte Ayn-ı Cem, Alevi'lik, Bektaş'ilik idi, kent kent dolaştık. Bu arada oralarda radyo ve televizyonlarda çalıp söyledim, üniversitelerde de..." (Otyam, 1979, s. 5)

Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde bulunan Çınar; Strazburg'da "Chant Sacre d'Anatolie Par Ashik Feyzullah Tchinar" ismiyle bir uzunçalar çıkarmıştır. Bu uzunçalar sonraki yıllarda "Nefes" ismiyle Türkiye'de yayınlanacaktır.

Avrupa yolculuğu bir yıl kadar süren Feyzullah Çınar daha sonra Türkiye'ye dönmüş ve müzik çalışmalarına burada devam etmiştir. Çeşitli etkinlik ve konserlerde yer almış, Anadolu'yu diyar diyar gezmiştir. Türkiye ve Avrupa'nın çeşitli illerinde konserler vermiştir. Konserlerinde siyasi görüşlerini yansıtmaktan hiçbir zaman çekinmemiştir.

Feyzullah Çınar'ın Ozanlığı

Feyzullah Çınar'ın ozanlık yolculuğu, köklü bir halk kültürü geleneğine dayanmaktadır. Ayrıca halk türkülerine aşina bir ailede doğup büyümesi, çevresinde dinlediği türküler ve çeşitli halk edebiyatı ürünleri, bireysel

yeteneği, cem törenlerinde çokça bulunmuş olması ve orada çalınan deyişlerin hafızasında yer etmesi, kendisinden önceki aşıkların eserlerini çalıp söylemesi ve daha sonrasında yaşamında karşılaştığı zorluklar onun yolculuğunu şekillendirmiştir. Pir Sultan Abdal başta olmak üzere Kaygusuz Abdal, Virâni, Kul Himmet, Seyrâni gibi âşıkların eserleri onun yapı taşlarını oluşturmuştur. Bu ozanların eserlerinden bazılarını derlemiş, çoğunu çalmış ve söylemiş, bu sayede türkülerin aktarılmasına, unutulmamasına yardım etmiştir. Kendisi de çok büyük bir kültürel hazineyle karşı karşıya olduğunu, aktarmak için çabaladığını, hatta bu hazine karşısında kendisini yetersiz gördüğünü ifade etmiştir (Minheti, 1990).

Geldim Şu Âlemi Islah Edeyim, Minnet Eylemem, Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez, Abbas'ı Vuranlar Elbet Sürünür, Ağ Gülüm, Doldur Meyhaneci, Gelin Canlar Bir Olalım, Gönüm Yastadır, Şu Kanlı Zalimin Ettiği İşler türkülerini en bilinen eserlerinden örneklerdir. Fazilet isimli plağı ve "Chants Sacrè d'Anatolie" albümleri ses getiren çalışmaları olmuştur. 160 eserini seslendirdiği 2 adet uzunçalar, 24 adet kaset, 54 plak çalışması bulunmaktadır (Karaduman, 2019, s. 218).

Daha çok usta malı eserleri besteleyen veya besteli eserleri kendi tarzıyla yeniden seslendiren Feyzullah Çınar, kendi şiirlerini pek tercih etmemiştir. Bunun nedenini ise ülkemizdeki çok ozan bulunduğu ve onların çok güzel türkülerinin olduğu için, bu türkülerini seslendirmekten kendi eserlerine sıra gelmediğini ifade ederek açıklamıştır" (Kaya, 2002, s. 88). Konserlerinde ve albümlerinde seslendirdiği türkülerini kendi sazıyla okumayı tercih etmiş, farklı çalgılar kullanmayı pek tercih etmemiştir. Otantik tarzı ile kendi yöresinde kullanılan teknikleri ve üslubu eserlerinde yansıtmıştır.

Feyzullah Çınar çoğunlukla usta malı sözleri bestelemiş olsa da kendisine ait 18 şiiri bulunmaktadır. Bu şiirlerde birçok kavramı geniş bir yelpazede kullandığı ve kelime dağarcığının geniş olduğu dikkat çekmiştir. *"Şiirlerde kullanılan kavramsal nitelikteki sözcüklerden hareketle, yirmi kategoride toplanan Çınar'ın türkülerinde en fazla, "Duyu, Algı, His", "Toplumsal İlişki", "Şehir, Mekân, Yer" kavramları yer almıştır. Ardından, Yaşam, Siyâsî, Destânî Unsurları – Tarihî ve Dînî Kişilik, Doğa-Çiçek-Hayvan-Tarım, Organ-Vücut, Din, Sayı, Dert-Üzüntü-Sıkıntı Hastalık, Sevgi-Aşk, Kendisi ile İlgili, Eğitim, Varlık, Aile, Zaman, Yazı ve son olarak da Kahramanlık ve Dünya kategorisi yer almaktadır. Daha önce yapılmış olan çalışmalarla karşılaştırıldığında, Çınar'ın âşık Veysel'in 0,47 lik oranı ile aynı kelime dağarcığına sahip olduğu görülür"* (Karaduman ve Bulut, 2014) Şiirlerinde de siyasi söylemleri öne çıkan Çınar'ın kendi şiirlerinden iki örnek aşağıda verilmiştir.

Bu Mu Sosyal Adalet

Görmedik kimseden vefa
Derdimize yoktur deva
Ele sefa bize cefa
Düştü sosyal adaletten
Düştü kardaş bu düzende
Vücudumuz bitkin artık
Ellerimiz çatlak yarık
Ele çizme bize çarık
Düştü sosyal adaletten
Düştü kardaş bu düzende
Yalan söze olduk sağır
İçimize girdi kahr
Ele villa bize ahır
Düştü sosyal adaletten
Düştü kardaş bu düzende
Altımızda yoktur döşek
Derdimizi kime deşek
Ele taksi bize eşek

Düştü sosyal adaletten
Düştü kardaş bu düzende
Feyzullah'ım deme şükür
Şükür diyen kaldı fakir
Ele altın bize bakır
Düştü sosyal adaletten
Düştü kardaş bu düzende (Kaya, 2002, s. 90-91).

Ecevit'e Gel

Ey fakir vatandaş derdine çare
Buldurmak istersen Ecevit'e gel
Alnına yazılan kara yazıyı
Sildirmek istersen Ecevit'e gel
Dert görmesin halkım diyen dillerin
Toprak işleyenin su kullananın
Şayet insan isen dinle ceddini
Yerle bir et imtiyazın seddini
Soyguncuya tefeciye haddini
Bildirmek istersen Ecevit'e gel
Sonu gelsin sömürünün talanın
Toprak işleyenin su kullananın
Dinle Feyzullah'ın gerçek sözünü
Gafletten uyanıp kırk aç gözünü
Atatürkçü olup halkını yüzünü
Güldürmek istersen Ecevit'e gel
Tek umudu sensin yoksul halkımın
Toprak işleyenin su kullananın (Türker Gönül, 2024, s. 156)

1.1. Araştırmanın Problem Cümlesi

Ozanlık ve âşıklık üzerine yapılan çalışmalar, büyük oranda tanınmış klasik figürlere odaklanmış; Karacaoğlu, Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel gibi isimlerin eserleri detaylı olarak incelenmiştir (Elçin, 1986; Yakıcı, 2007). Ancak 20. yüzyılın toplumsal dönüşüm süreçleri içinde bu geleneği hem biçim hem içerik olarak yeniden üreten sanatçılar hakkındaki akademik çalışmalar sınırlı kalmıştır. Feyzullah Çınar gibi sanatçılar, yalnızca inanç aktarımı yapmamış, aynı zamanda toplumsal eleştiri ve politik duruş sergileyerek halk müziğinde yeni bir ifade alanı açmıştır (Karaduman ve Bulut, 2014). Ayrıca, bu araştırmanın problem cümlesi; Feyzullah Çınar'ın müzikal üretimi, Anadolu ozanlık geleneğinin hangi temel unsurlarını yansıtmaktadır? Eserlerinde öne çıkan toplumsal, siyasi ve inanç temaları nelerdir? Sanatçının müzikal tekniği ve repertuvar seçimi onu çağdaşlarından nasıl ayırmaktadır? şeklinde oluşturulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Feyzullah Çınar'ın Anadolu ozanlık geleneği içindeki yerini müzikal, kültürel ve toplumsal yönleriyle değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çınar'ın eserlerinde görülen tematik çeşitlilik (inanç, adalet, emek, aşk, doğa, halkçılık), onun çok boyutlu bir ozan kimliğiyle topluma seslendiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu çalışma ile, Feyzullah Çınar'ın sanatsal mirasının gelecek nesillere aktarılması ve gelecekte yapılacak araştırmalara kaynak oluşturması hedeflenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Feyzullah Çınar, ozanlık geleneğinin ve Türk halk müziğinin en önemli temsilcilerinden biridir. Eserleri yalnızca bir müzikal arşiv olmanın ötesinde, toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu çalışma, onun hayatını, sanatını ve yaşam felsefesini daha iyi anlamak ve bu değerli mirası korumak açısından büyük önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizi yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma kapsamında Feyzullah Çınar'a ait 2 uzunçalar, 24 kaset, 54 plak çalışması ile daktilo ile yazılmış 18 şiiri ve çeşitli sesli-görsel kayıtlar incelenmiştir. Ayrıca hakkında yapılmış akademik tezler, makaleler, röportajlar ve gazete yazıları sistematik olarak incelenmiştir. Bu yöntemle, Feyzullah Çınar'a ait yazılı, görsel ve işitsel kaynaklar tematik olarak çözümlenmiştir. Sanatçının müzikal üslubu, repertuvar seçimi, kullandığı makamlar, toplumsal söylemleri ve kültürel temsiliyetine ilişkin bulgular başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Veriler kaynak taraması sonucu Feyzullah Çınar'a ait olan; 160 eserini seslendirdiği 2 adet uzunçalar, 24 adet kaset, 54 plak ile kendi daktilosu ile yazdığı şiirleri incelenmiştir. Tüm müzik kayıtları araştırmacı tarafından notaya alınarak kayda geçirilmiştir. Yayınlanmış ve/veya yayınlanmamış fotoğraflar ile hakkında yazılmış ve yayınlanmış gazete, dergi, bilimsel, vb. tüm yazılar derlenmiştir. Doğrudan veya dolaylı olarak Feyzullah Çınar ve/veya ozanlığından bahsedilen makale, tez, kitap, vb. yayınlar incelenmiştir (Türker Gönül, 2024).

2.2. Analizi Süreci

- Tematik analiz uygulanmış; inanç, adalet, eleştiri, mistisizm ve kültürel temsil gibi temalar gruplandırılmıştır.
- Makamsal analiz yöntemi ile seçilen bazı eserlerin (ör. "Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez") müziksel yapısı çözümlenmiştir.
- Karşılaştırmalı çözümleme ile Feyzullah Çınar'ın icra biçimi diğer çağdaş halk ozanlarıyla karşılaştırılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Kültürel Kimlik ve Alevilik

Feyzullah Çınar'ın sanatında en belirgin temalardan biri Alevi-Bektaşî inancının müzikal temsilidir. Özellikle "deyiş" ve "nefes" geleneğinden beslenen eserlerinde, Alevi inanç sisteminin temel kavramları olan ikrar, darda durmak, cem, yol, musahiplik gibi öğeler açıkça yer almaktadır (Melikoff, 2022). Çınar'ın yorumladığı usta malî eserler arasında Pir Sultan Abdal, Hatayi, Kul Himmet, Virani gibi ozanların deyişleri bulunmaktadır. Bu bağlamda, onun sanatı yalnızca bireysel bir ifade değil, aynı zamanda kolektif inanç kimliğinin sesi olarak işlev görmektedir.

3.2. Müzikal Üslup ve İcra Teknikleri

Feyzullah Çınar, müziksel anlamda bağlamada "bozuk düzene" ağırlık vermiştir. Sanatçının ses rengi güçlü, perdeli ve yer yer tizden kullanımlıdır. Bağlamayı sesli icrada sessizleştirme (mute) tekniğiyle kullanması, yorumunun dramatik gücünü artırmaktadır (Karaaslan, 2023). Özellikle "Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez" adlı icrasında Uşşak makamı kullanılarak dramatik bir atmosfer oluşturulmuştur. Karaaslan'ın (2023) makamsal analizine göre Çınar, klasik seyrin dışına çıkmadan makamın doğal iniş-çıkışını kendi ses karakterine göre yeniden yorumlamıştır. Çınar'ın icralarında usul ritmi belirgin şekilde kullanılmaz; daha çok serbest zamanlı bir vokal tercihi söz konusudur. Bu durum, âşıklık geleneğindeki doğaçlama ifade biçimi ile uyumludur (Karaduman ve Bulut, 2014).

3.3. Toplumsal Eleştiri ve Politik Söylem

Çınar'ın en ayırt edici yönlerinden biri, müziği bir toplumsal eleştiri aracı olarak kullanmasıdır. "Bu mu Sosyal Adalet", "Ecevit'e Gel", "İşkence Altında" gibi eserlerinde dönemin ekonomik eşitsizliklerine ve siyasal baskılarına açıkça karşı duruş sergilemiştir (Kaya, 2002).

Karaduman ve Bulut (2014), Çınar'ın politik yönelimli eserlerinin özellikle 1970'lerde yoğunlaştığını ve bu nedenle hapis cezalarına maruz kaldığını belirtir. Ancak buna rağmen üretim sürecini kesintiye uğratmaması, onu yalnızca bir sanatçı değil, direnişin ozanı konumuna getirmiştir.

Bu bağlamda, onun sanatı protest halk müziği kapsamında değerlendirilmekte, fakat özgünlüğü, bunu geleneksel form içinde yapabildiği olmasından kaynaklanmaktadır.

3.4. Repertuvar ve Usta Malı Kullanımı

Çınar'ın repertuarı hem anonim halk deyişleri hem de usta malı eserler açısından oldukça geniştir. Pir Sultan Abdal, Virani, Seyyid Nesimi gibi klasik isimlere yer verdiği gibi, çağdaşı Mahzuni Şerif'ten de parçalar seslendirmiştir.

Kendi şiirlerinde ise genellikle hece ölçüsünü, özellikle 8'li ve 11'li kalıpları tercih etmiştir. Ahenk unsuru olarak aliterasyon ve iç uyak kullanımına sık rastlanır (Karaduman ve Bulut, 2014).

Bu repertuar politik olarak da çeşitlidir: hem inançsal derinlikli nefesler hem de doğrudan mesaj veren protest türküler repertuarda yan yanadır. Bu da Çınar'ın geleneksel ile modern nasıl sentezlediğini göstermektedir.

3.5. Kültürel Temsilin Uluslararası Boyutu

Feyzullah Çınar, sadece yerel değil, aynı zamanda uluslararası kültürel temsil gücüne de sahip bir ozandır. 1969 yılında Irène Melikoff'un davetiyle Fransa'ya giderek, Alevi-Bektaşî kültürünü akademik çevrelerde temsil etmiş, UNESCO ve Fransız Radyo Televizyonu tarafından iki uzunçaları yayımlanmıştır (Melikoff, 2022). Melikoff (2022), Çınar'ı "geleneksel mistik sesin modern dünyadaki yankısı" olarak tanımlar. Bu tanım, sanatçının sadece folklorik değil, evrensel kültürel taşıyıcılık işlevini de üstlendiğini gösterir.

3.6. Sanatçı Kimliği ve Felsefi Yorum

Çınar'ın eserlerinde görülen melankolik ton, yalnızca bireysel duygulanım değil; toplumun yaşadığı kırılmaları, adaletsizlikleri, inanç sorgulamalarını da kapsar. Onun sözlerinde hem bir hikmet hem bir isyankâr ruh hem de mistik tevazu vardır. Karaduman ve Bulut (2014), onun şiirlerinin "tasavvufi felsefeyle politik gerçeklik arasında" salındığını vurgular. Bu yönüyle Feyzullah Çınar, Anadolu ozanlık geleneğinin hem devamı hem de dönüştürücüsüdür.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Feyzullah Çınar, Anadolu ozanlık geleneğinin modern dönemdeki en güçlü temsilcilerinden biri olarak; inanç, toplumsal eleştiri ve kültürel aktarıma dair çok yönlü bir sanat anlayışı ortaya koymuştur. O, sadece geçmiş anlatan bir halk ozanı değil; aynı zamanda dönemin ruhunu yorumlayan ve gelecek kuşaklara aktaracak bir kültür elçisidir. Ayrıca, Feyzullah Çınar, Anadolu ozanlık geleneğinin modern temsilcilerinden biri olarak, müzikal kimliği ve toplumsal duyarlılığıyla önemli bir figürdür. Eserlerinde geleneksel motifleri modern temalarla birleştirerek, kültürel mirasın devamlılığını sağlamıştır. Çınar'ın müzikal mirası, ozanlık geleneğinin evrensel boyutunu göstermekte ve gelecek nesillere ilham vermektedir. Bu çalışma, onun müzikal mirasını nitel veriler ışığında analiz ederek, geleneksel ozanlık anlayışının çağdaş temsil biçimlerini anlamaya katkı sağlamaktadır.

4.1. Müzikal Üslup ve Teknik

Feyzullah Çınar'ın müzikal tarzı, geleneksel bağlama icrası ve Alevi-Bektaşî müzik sistematiğiyle uyumludur. Kendi bağlaması dışında başka enstrüman kullanmaması, otantiklik hassasiyetini ortaya koyar (Karaduman ve Bulut, 2014). Karaaslan (2023), Çınar'ın "Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez" eserinde Uşşak makamını kullanarak

geleneksel yapıya sadık kaldığını ve melodik yapı içerisinde karakteristik motifleri başarıyla işlemiş olduğunu ifade eder.

Sanatçının vokal icrası da dikkat çekicidir. Gür ve net tonlaması, geleneksel “açık ses” tekniğiyle birleştiğinde hem mistik hem dramatik bir anlatıma dönüşmektedir.

4.2. Alevi-Bektaşî Temsili ve Sözlü Kültür

Çınar, sadece inanç temelli eserler değil, toplumsal adalet, eşitlik ve halkın taleplerine dair temaları da eserlerinde öne çıkarır (Karaduman ve Bulut, 2014). Onun sanatı, Alevilik üzerinden şekillense de yalnızca inanç aktarımı değil, bir toplumun sosyal yapısını da çözümlemeye yöneliktir.

4.3. Toplumsal Eleştiri ve Politik Duruş

Çınar'ın ozanlık misyonu yalnızca kültürel bir aktarımla sınırlı kalmamış, aynı zamanda dönemin siyasal ve toplumsal problemlerini de yansıtmıştır. “Bu mu Sosyal Adalet” gibi eserleri, dönemin adaletsizliklerine karşı bir tür halk söylemi üretmiştir. Karaduman ve Bulut (2014), Çınar'ın toplumcu söylemleri nedeniyle baskıya uğradığını, fakat üretmeye devam ettiğini belirtir.

Bu yönüyle Çınar, yalnızca bir ozan değil, aynı zamanda toplumsal eleştiri işlevi taşıyan bir sanatçıdır. Protest müziğin halk müziğindeki karşılığı olarak değerlendirilebilir.

4.4. Kültürel Temsiliyetin Uluslararası Boyutu

1969'da Fransa'ya giderek İrene Melikoff'un davetiyle çeşitli akademik etkinliklerde yer alan Çınar, Anadolu'nun mistik müzik geleneğini Avrupa'ya taşımıştır. (UNESCO ve Fransa Radyo Televizyonu tarafından yayınlanan uzunçalarlar, onun müziğini uluslararası alanda tanıtmıştır.

Melikoff (2022), Çınar'ı “geleneksel mistik sesin modern dünyadaki yankısı” olarak tanımlar. Bu ifade, onun evrensel değer taşıyan bir kültürel temsilciye dönüştüğünün kanıtıdır.

Sonuç olarak, Feyzullah Çınar'ın sanatı, Anadolu ozanlık geleneğinin modern yansımalarını göstermektedir. Çınar'ın müzikal icraları, geleneksel makamların ustaca kullanımıyla dikkat çeker. Özellikle “Bu Yıl Bu Dağların Karı Erimez” adlı eserinde, Uşşak makamını kullanarak geleneksel müziğin derinliklerini yansıtmıştır. Çınar'ın eserlerinde toplumsal eleştiri ve adalet temaları ön plandadır. Bu yönüyle, ozanlık geleneğinin toplumsal eleştiri fonksiyonunu sürdürmüş ve halkın sesi olmuştur. Ayrıca, Çınar'ın Avrupa'daki kültürel temsiliyeti, Anadolu müziğinin uluslararası alanda tanınmasına katkı sağlamıştır. İrene Melikoff'un davetiyle Avrupa'da konserler vererek, Anadolu müziğinin evrensel değerini göstermiştir. Müzikal olarak gelenekten beslenmiş, ancak çağının toplumsal dinamiklerine de temas eden bu yaklaşım, onu yalnızca yerel bir sanatçı değil, aynı zamanda evrensel bir kültürel taşıyıcı haline getirmiştir. Dolayısıyla, Feyzullah Çınar, Anadolu ozanlık geleneğinin çağdaş temsilcilerinden biri olarak müzikal kimliğiyle olduğu kadar kültürel ve toplumsal etkisiyle de kalıcı bir iz bırakmıştır. Bu çalışma, onun mirasını akademik zeminde belgelemekle kalmayıp, aynı zamanda gelecek kuşaklara aktarılmasına da katkı sağlamaktadır.

Etik kurul onayı

Bu çalışma insan, hayvan veya hassas veriler içermediği için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazarlık katkısı

Çalışmanın tasarımı ve konsepti: CTG, VÇ, İK; verilerin toplanması: CTG, VÇ, İK; sonuçların analizi ve yorumlanması: CTG, VÇ, İK; çalışmanın yazımı: CTG, VÇ, İK. Tüm yazarlar sonuçları gözden geçirmiş ve makalenin son halini onaylamıştır.

Finansman kaynağı

Yazarlar, çalışmanın herhangi bir finansman almadığını beyan etmektedir.

Çıkar çatışması

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Ethical approval

This study does not require ethics committee approval as it does not involve human, animal or sensitive data.

Author contribution

Study conception and design: CTG, VÇ, İK; data collection: CTG, VÇ, İK; analysis and interpretation of results: CTG, VÇ, İK; draft manuscript preparation: CTG, VÇ, İK. All authors reviewed the results and approved the final version of the article.

Source of funding

The authors declare the study received no funding.

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest.

KAYNAKLAR

- Can, M. (2009). *Kültürel miras ve müzecilik* (Çalışma raporu). Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Düzenli, P. (2014). *İslâm kültür tarihinde mûsiki*. Kayıhan Yayınları.
- Elçin, Ş. (1986). *Halk edebiyatına giriş*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Can, M. (2009). *Kültürel miras ve müzecilik*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erdener, Y. (1992). Halk türküleri koro için çoksesli hâle getirilmeli midir?. S. Turhan (Ed.), *Türk halk musikisinde çeşitli görüşler* içinde (s. 114). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ergün, C. (2007). *Halk şairi Feyzullah Çına üzerine bir araştırma*. [Lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kaptan, Z. ve Yurduşen, Y. (2014). Âşık edebiyatı halk şiirinin tarihsel gelişim süreci. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (8), 199.
- Karaaslan, S. (2023). “Bu yıl bu dağların karı erimez” adlı eserin makamsal analizi: Feyzullah Çınar icrası. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (108), 183-202.
- Karaduman, İ. (2019). *Şehir yaşantısı içinde bir kırsal müzik temsilcisi: Feyzullah Çınar*. V. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu, Kütahya.
- Karaduman, İ. ve Bulut, M. (2014). Feyzullah Çınar türkülerinin çok boyutlu içerik çözümlemesi. *Turkish Studies*, 9(5), 1219-1228.
- Kaya, D. (2002). *Çamşık ozanları*. Ankara.
- Kaynar, Ü. (1996). *Türk halk kültürü ve halk müziği*. Ege Yayınları.
- Melikoff, I. (2022). *Uyur idik uyardılar*. Monografi.
- Minheti, M. (1990). Bir Feyzullah Çınar vardı. *Ozan Dergisi*, (7), 15-22.
- Otyam, F. (1979). Hu Dost. *Ozan*, 8(5), 43-50.
- Türker Gönül, C. (2024). *Anadolu ozanlık geleneği içerisinde Feyzullah Çınar'ın yeri ve besteleri üzerinde müzikal çözümleme* (Tez No. 893350) [Yüksek lisans tezi, Ordu Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- Yakıcı, A. (2007). Dede Korkut Kitabı'nda görülen ozan tiplerinin türkiye sahası âşıklık geleneğinin oluşumuna etkisi. *Milli Folklor*, (73), 40-47.
- Yakıcı, A. (2009). *Ozan dili çevik olur*. Gazi Kitabevi.
- Yalçın, M. (1994). Feyzullah Çınar Dede – Koca Çınar. *Kervan*, (35), 16-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. bs.). Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

The tradition of minstrel poetry (ozanlık) in Anatolia is one of the deepest and richest elements of Turkish culture. This tradition has a long history, going from Central Asia to Anatolia. During the period when Turks lived in Central Asia and had not yet accepted Islam, individuals known as “kam”, “baksı”, shaman or minstrel (ozan) were indispensable figures in religious and social ceremonies. These individuals held political, spiritual, and social leadership roles and performed various tasks such as healing, performing magic, treating the sick, interpreting natural phenomena, and entertaining people at feasts. In performing these tasks, they used poetry and music together. As society's religious perceptions changed, the content of these oral cultural products also began to change, moving away from religious themes and developing in a more individual

direction. Artistic and aesthetic concerns emerged, and folk songs, laments, and epics began to be produced. Over time, the strengthening minstrel tradition spread to other communities through migration, and with the settlement of some of the Oghuz tribes in Anatolia, it took root in the region. With the acceptance of Islam, this tradition was reshaped and developed further under the influence of Sufism and Islamic teachings. Over time, there was a shift from the term “ozan” to “aşık” (minstrel-poet). During this process, many important aşiks (minstrels) emerged in Anatolia. As bearers of oral culture, minstrels play an important role in expressing people's emotions, thoughts, and lives. Those who play the saz (a Turkish musical instrument) and sing poetry have functioned both as artists and as spokespersons for society.

Among the 20th-century representatives of this tradition, the folk poet Feyzullah Çınar illuminated the era in which he lived and became the people's voice. Born in 1937 in the village of Çamoğa in the Divriği district of Sivas, Feyzullah Çınar began playing the saz at a young age and was raised in the “Alevi-Bektaşî” culture from childhood. He grew up playing and singing the works of earlier minstrels. He became an accomplished bağlama player and singer at a very young age. Due to economic difficulties, he migrated from his village to various cities, such as Istanbul and Ankara, where he worked various jobs. At the same time, he continued his musical activities and was also involved in political events. During the politically difficult years of his time, he sang his folk songs boldly and tried to reach a large audience through his concerts. Over time, his folk songs gained recognition, and with his first album, “Fazilet,” he made a breakthrough and began to gain fame. In 1968, Çınar came to the attention of Professor Irene Melikoff, a Hungarian Turkologist at the University of Paris, during an event, and she was deeply impressed by him. As a result, Melikoff invited him to France. Following this invitation, Çınar traveled around Europe, giving concerts in various cities, and his music gained international recognition. His work “Chant Sacre d'Anatolie Par Ashik Feyzullah Tchinar,” published in Strasbourg, achieved high sales. Upon his return to Turkey, Çınar continued his musical activities, giving concerts in various cities and conducting field research. His works often addressed injustice, social issues, and political events, and his bold language and masterful saz playing made him unforgettable to many. He influenced many artists who came after him. Feyzullah Çınar, who died in 1983, is an irreplaceable figure in Turkish folk music.

2. Method

This research was conducted using the document analysis approach, one of the qualitative research methods. Within the scope of the study, two vinyl records, 24 cassette tapes, 54 record works, 18 typewritten poems, and various audio-visual recordings belonging to Feyzullah Çınar were examined. In addition, academic theses, articles, interviews, and newspaper articles about him were systematically analyzed. Through this method, written, visual, and auditory sources related to Feyzullah Çınar were thematically analyzed. Findings regarding the artist's musical style, repertoire selection, maqams used, social discourses, and cultural representation were classified under specific headings.

3. Findings, Discussion, and Results

Feyzullah Çınar is one of the most important representatives of the minstrel tradition in Anatolia, leaving a significant mark in the 20th century with his music. Raised in the Alevi-Bektaşî culture, he began playing the saz early, influenced by his family's love for music. His participation in cem ceremonies and the education he received from his elders left deep traces in his art, embedding the cultural elements of this tradition into his work. Çınar focused on universal themes such as justice, love, humanity, and nature while addressing the social struggles and injustices faced by the people. His art was shaped by the mission of being the people's voice, and he employed a strong language and emotional style in his social critiques.

Çınar's primary instrument was the saz, and he performed most of his works with the saz. He created a rich and unique musical style using traditional playing techniques, such as bozuk düzen and short-necked tuning. He effectively utilized various maqams, especially the Hüseynî makam, and blended different rhythmic patterns and maqams to create a broad and diverse repertoire. In his poetry, he used clear and accessible language and skillfully composed music for the poems of other minstrels.

Çınar performed concerts in many cities across Turkey, reaching a large audience and becoming a well-known figure on a national level. With his travels to Europe, he gained recognition not only in Turkey but also internationally, and his works were widely accepted across the globe. During his time in Europe, he played a bridging role between different cultures and reached an even broader audience.

Although Çınar passed away in 1983, his cultural legacy holds great significance for both Alevi-Bektaşî culture and the minstrel tradition. His music and poetry are a treasure for those interested in folk music, and his works continue to resonate as the voice of both the past and the future. His exploration of social, cultural, and political themes has secured his place in the collective memory, making his legacy timeless.